Kartlegging av horndykker i Bodø kommune i 2013 og 2018

NOF-notat 2018-13

© NOF – BirdLife Norway
E-mail: nof@birdlife.no
Rapport til: Fylkesmannen i Nordland, Fylkesmannen i Troms, Bodø kommune
Publikasjonstype: Digitalt dokument (pdf)
Redaktør: Oddvar Heggøy
Anbefalt referanse: Eggen, M., Kristiansen, T.E. & Heggøy, O. 2018. Kartlegging av horndykker i Bodø kommune i 2013 og 2018. NOF-notat 2018-13. 20 s.

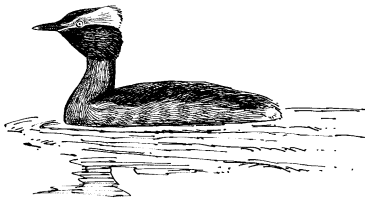

Strektegning © Trond Haugskott

SAMMENDRAG

NOF har gjennomført tellinger av horndykker ved aktuelle lokaliteter i Bodø kommune i 2013 og 2018. Tellingene er altså gjort med fem års mellomrom, og bør gi et godt bilde av horndykkerbestanden i kommunen. De to tellingene er nokså sammenfallende resultatmessig, selv om det totale antallet par fra var marginalt lavere i 2018 enn i 2013.

Kartleggingen avdekker også at horndykkeren er forsvunnet fra deler av kommunen, eller bare hekker her uregelmessig. Dette gjelder først og fremst Kjerringøy og Straumøya. Horndykkere vil trolig kunne hekke også på disse stedene enkelte år, og det hekket f.eks. horndykker på Straumøya i 2016.

Andre steder i kommunen er forekomstene mer stabile, og enkelte lokaliteter utpeker seg som særlig viktige for arten. Rundt halvparten av bestanden i Bodø befinner seg ved Oldereid og i flere små vann rundt Vestvatnet, i det som tidligere var Skjerstad kommune. De resterende parene fordeler seg på lokaliteter i og rundt Soløyvatnet og ved Vatnlia i Vatnvatn. Enslige par ble også observert ved Tussvatnet og Froskvatnet, begge lokaliteter forholdsvis nært Soløyvatnet. Totalt ble det funnet horndykker på ti lokaliteter i 2013 og på ni lokaliteter i 2018.

Totalt ble 18 – 20 par horndykkere telt opp i 2018. Dette er litt lavere enn i 2013, da 22 par ble telt. I 2018 var antallet observerte horndykkere noe høyere ved enkelte lokaliteter tidlig i sesongen, rett etter ankomst. Muligens kan enkelte par være oversett som følge av tett vegetasjon, eller noen par kan ha flyttet seg innover til ukjente lokaliteter i nærheten. Bestanden i Bodø estimeres derfor til 20 – 25 par. Vår gjennomgang av historiske data viser at dette antallet innebærer at bestanden er til dels kraftig redusert i løpet av de siste 50 årene, men at noen lokaliteter fortsatt er særlig viktige.

Det er lite kunnskap om hvordan gjengroing, forstyrrelser, garnfiske m.m. påvirker forekomstene.

INNHOLD

INNLEDNING 3
METODE 4
RESULTATER 5
OVERSIKT OVER LOKALITETER UNDERSØKT 5
GJENNOMGANG AV LOKALITETENE 6
DISKUSJON 17
BESTAND OG FORDELING I BODØ KOMMUNE 17
TRUSLER MOT HORNDYKKER 17
TRUSLER I BODØ 18
TAKK 18
REFERANSER 19

INNLEDNING

Horndykkeren er vurdert som «sårbar» (VU) både på den norske og den globale rødlista, og som «nær truet» (NT) på den europeiske rødlista (BirdLife International 2015a, 2015b, Kålås mfl. 2015). Vurderingene er gitt på bakgrunn av en liten hekkebestand, og på bakgrunn av tydelig bestandsnedgang flere steder, bl.a. i Finland (BirdLife International 2015a).

Norsk hekkebestand er nå vurdert til å være i intervallet 1 300 – 1 500 individer (Shimmings & Øien 2015). Hoveddelen av den norske hekkebestanden har vi tidligere hatt i nordlige Nordland og Troms. I Troms er det rapportert om betydelig bestandsnedgang i perioden 2001 – 2013. Ved 52 undersøkte lokaliteter her er hekkebestanden redusert fra 228 par i 2001 til kun 24 par i 2013, og 23 par i 2016 (Hanssen mfl. 2017, Strann mfl. 2014).

Horndykker er én av kun fem fuglearter i Norge med egen handlingsplan. NOF gjennomførte en totalkartlegging av arten i Norge i 2007. Etter at handlingsplanen kom i 2009 har det som en direkte oppfølging av denne blitt gjennomført kartlegging og overvåking av arten i flere delområder i landet. Handlingsplanen skulle evalueres etter en ny totalkartlegging av arten i Norge som ble planlagt i 2014. Ingen totalkartlegging ble imidlertid gjennomført dette året, og er pr. 2018 fremdeles ikke gjennomført.

I Troms har artens forekomst imidlertid blitt fulgt i hvert fall fram til 2016 (Hanssen mfl. 2017), og i Nord-Trøndelag ble totalkartlegginger gjennomført i 2010 og i 2016 (Hafstad & Østerås 2011, Kroglund & Østnes 2016). Også i Buskerud er arten fulgt opp ihvertfall fram til 2016 (Breiehagen & Furuseth 2017). Et begrenset overvåkingsopplegg ble også gjennomført sør i Nordland fram til 2013 (NOF-prosjekt), og en kartlegging ble gjennomført i Lofoten i 2016 – 2017 (NOF Lofoten lokallag 2017). Tellinger i forbindelse med annet feltarbeid utført av NOF i 2016 – 2018 har også gitt oss bedre oversikt over bestanden i Vesterålen. Disse tellingene har bl.a. resultert i opprettelsen av to nye Important Bird and Biodiversity Areas (IBAer), lokalisert i Leknes-området i Vestvågøy kommune i Lofoten og i Straume-området i Bø kommune i Vesterålen (Heggøy 2017). Her hekker henholdsvis ca. 50 og 20 par horndykkere, tilsvarende omlag 7 % og 3 % av hele den norske hekkebestanden av arten. I andre fylker/områder med betydelige hekkebestander, og særlig i Hedmark, Oppland, (Sør-)Trøndelag, Nordland (nordfylket) og Finnmark, har det ikke blitt gjennomført overvåking av arten de seneste årene.

Bodø kommune har en rekke vann med horndykkere som ikke ble undersøkt i forbindelse med den nasjonale kartleggingen i 2007. NOFs minirapport «Kartlegging av horndykker i Nordland i 2007» viser at bare ett vann i Bodø ble undersøkt i forbindelse med kartleggingen, nemlig Loddvatnet. Historiske data viser imidlertid at flere lavereliggende våtmarker i det som nå er Bodø kommune har hatt en betydelig bestand av horndykker, samtidig som mer tilfeldige registeringer av våtmarksfugler i kommunen har gitt indikasjoner på bestandsnedgang i deler av området.

Med denne rapporten gir vi en statusoversikt over den nåværende bestandssituasjonen for horndykker i Bodø kommune. Vi tar samtidig for oss lokalitetenes tilstand, mulige trusler og resultater fra tidligere registeringer. Dette bør være et godt utgangspunkt for å iverksette forvaltningstiltak rettet mot horndykker i området.

METODE

Både i 2013 og 2018 ble tellingene gjennomført i den siste uka av mai. Et utvalg av lokaliteter ble besøkt begge årene. Utvalget ble gjort på bakgrunn av tidligere observasjoner av horndykkere og kartstudier.

Isforhold, vegetasjon og vannføringen i vassdragene varerier naturlignok mellom år og lokaliteter. Siden horndykkeren stort sett hekker i lavereliggende strøk i Bodø, og sjelden særlig høyere enn 200 moh., vil siste halvdel av mai ofte være et gunstig telletidspunkt. De fleste hekkinger i Nordland finner man under 100 moh. (Fjeldså 1994). I 2018 kom våren tidlig i Nordland, og vannføringen i vassdragene kulminerte mellom 15. og 20. mai. Tellingene i 2018 ble gjennomført 29. mai – 1. juni. Vegetasjonen var flere steder blitt ugunstig tett, noe som kan ha ført til at enkelte individer ble oversett. Fordelen med den tidlige våren var trolig at de fleste parene hadde etablert seg på hekkeplassene da tellingen ble gjennomført.

I denne undersøkelsen regnes to voksne horndykkere som oppholder seg sammen som et par. Enslige fugler er i visse tilfeller også regnet som par når disse er observert alene, i god avstand til andre enslige fugler eller par. Det regnes for disse fuglene som sannsynlig at de har en partner i nærheten som ruger eller passer på små unger i skjul av vegetasjonen. Med andre ord er det her foretatt en skjønnsmessig vurdering i hvert enkelt tilfelle. Vurderingene for hver enkelt lokalitet er beskrevet under lokalitetsgjennomgangen (gjelder 2018).

Tellingene ble gjort med kikkert og teleskop fra ulike forhøyninger og åpne områder i terrenget. Det ble tilstrebet kikking fra ulike punkter rundt våtmarkene/vannene, slik at hele områdene ble godt undersøkt. Siden tellingene foregikk i hekketiden ble det likevel forsøkt å minimere forstyrrelsen av fuglene på lokalitetene. På grunn av ferdselsforbud i Strandåvassbotn naturreservat ble tillatelse til ferdsel her innhentet av Bodø kommune, som gav dispensasjon på bakgrunn av nytten undersøkelsen av fuglelivet ville ha.

NOF har i 2013 og 2018 kartlagt horndykkerbestanden i Bodø kommune. Foto: Oddvar Heggøy

RESULTATER

Oversikt over lokaliteter undersøkt

Tabell 1. Oversikt over lokaliteter undersøkt for tilstedeværelse av horndykker i Bodø kommune i 2013 og 2018.

Undersøkte vann	2013	2018
Nedre Fjærevatn	0 par	0 par
Indre Fjærevatn	0 par	0 par
Sørvatnet	0 par	0 par
Mjåsundet, Fjærevatn	0 par	0 par
Liatjønna, Skjelldalen	0 par	0 par
Ryvatnet, Skjelldalen	0 par	0 par
Litlvatnet, Strandå	0 par	0 par
Storvatnet, Strandå	0 par	0 par
Husvatnet, Festvåg	0 par	0 par
Svartvatnet, Festvåg	0 par	0 par
Nordlivatnet, Festvåg	0 par	0 par
Møllevatnet, Festvåg (inkl. nærliggende småvatn)	0 par	0 par
Vågøyvatnet	0 par	-
Osan, Soløyvatnet	**3 par**	**3 par**
Myrneset/utløp Breiva, Solø.v.	**1 par**	**0 par**
Froskevatnet	**2 par**	**1 par**
Tussvatnet	**2 par**	**1 par**
Vatnlia, Vatnvatn	**4 par**	**3 par**
Pernilletjønna	**1 par**	**1 par**
Kristivatnet	0 par	-
Klubbvatnet	0 par	-
Tranmyran	0 par	-
Svemyra	0 par	-
Sjurnakkvatnet	0 par	-
Ersvikvatnet	0 par	-
Seinsvatnet	0 par	0 par
Gangvatn	0 par	0 par
Langvatnet	0 par	0 par
Husvatnet	0 par	0 par
Durmålsvatnet	0 par	0 par
Middagsvatnet	0 par	0 par
Djupvatnet, Valnes	0 par	0 par
Lomtjønna, Valnes	0 par	0 par
Nervatn, Valnesvatnet	0 par	0 par
Litlvatnet, Valnes	0 par	0 par
Langvatnet, Valnes	0 par	0 par
Børvatnet, Valnes	0 par	-
Osvatnet, Osan	0 par	-
Åselivatnet, Valnes	0 par	-
Litlvatnet, Oldereid	**2 par**	**3-4 par**
Oldereidvatnet	**2 par**	**2-3 par**
Skarsvatnet	0 par	0 par
Middagsvatnet	**2 par**	**2 par**
Loddvatnet	**2 par**	**2 par**
Innervatnet	0 par	0 par
Kistvatnet	**1 par**	0 par
Kykkelvatnet	0 par	0 par
Svartvatnet	0 par	0 par

Undersøkte vann	2013	2018
Olavatn	0 par	-
Langvatnet, Ørnheia	0 par	-
Tjønn, Mjønes	0 par	-
SUM: 48 lokaliteter	**22 par**	**18 – 20 par**

Gjennomgang av lokalitetene

Nedre Fjærvatn, Kjerringøy
Ingen horndykkere observert i 2013 og 2018. Nedre Fjærvatn er regnet som en potensiell hekkeplass, ettersom det her finnes en hel del kantvegetasjon i beskyttede viker. Andre våtmarksfugler i området i 2018 inkluderte ender som krikkand, stokkand, toppand og siland. Vannet henger sammen med Indre Fjærvatn.

Indre Fjærvatn, Kjerringøy
Ingen horndykkere observert i 2013 og 2018. Det er få attraktive hekkeplasser i vatnet. Se for øvrig egen omtale av Mjåsundet, en beskyttet vik tilknyttet Indre Fjærvatn.

Harald Misund fant horndykkere hekkende ved Fjærvatnet ved flere anledninger. Lokalitetsnavnene «Sørkilen» og «Oset» er ikke offisielle stedsnavn, men kan referere til hhv. Mjåsundet og Nedre Fjærvatn: *Harald Misund, upubl. data: Sørkilen: 1960: 3 hekkepar, 1961: 2 par, 1962: 3 gamle reir funnet 1963, 1963: 1 par, 1964: 1 par, 1965: 1 par, 1967: 3 hekkepar, 1968: 2 hekkepar. Oset: 1961: ingen sett, 1963: 4 par, 1964: 3 par, 1965: 3 par, 1967: 4 par, 1968: 6 par og 1 eks., 5 sikkert hekkende.*

Mjåsundet, Indre Fjærvatn, Kjerringøy
Mjåsundet har en fin beskyttet vik med en hel del vegetasjon i den nordvestlige enden. Området grenser opp til dyrket mark. Ingen horndykkere ble sett her i 2013 og 2018. Av andre våtmarksfugler i området nevnes enkeltbekkasin, krikkand og toppender i 2018. Se under «Indre Fjærvatn, Kjerringøy» for historiske data.

Sørvatnet, Kjerringøy
Kun vestlige deler av vannet ble (overfladisk) undersøkt. Ingen horndykkere observert i 2013 og 2018.

Liatjønna, Skjelldalen, Kjerringøy
Ingen horndykkere observert hverken i 2013 eller 2018. Foruten næringssøkende gråhegre og spillende enkeltbekkasin var det kun noen toppender å observere ved det lille vannet i 2018.

Horndykker har imidlertid hekket ved vannet tidligere: *Harald Misund, upubl. data: 1960: 4 par, 1961: 3 par, 1963: 3 par + 1 eks., 1964: 2 par, 1965: 2 par, 1967: 1 par, 1968: 2 par.*

Ryvatnet, Skjelldalen, Kjerringøy
Vannet har flere potensielle hekkeplasser for horndykker. De kanskje mest aktuelle finnes i vika ved Skyttmoa. Ingen horndykkere ble imidlertid observert i 2013 og 2018.

Figur 1. Horndykkerobservasjoner med registrert hekkeaktivitet i Bodø kommune i 2013 og 2018. Kartplottenes størrelse indikerer antall individer observert på hver lokalitet.

Til sammen ble 48 lokaliteter i Bodø kommune undersøkt for tilstedeværelse av horndykker i 2013 og 2018. Foto: Oddvar Heggøy

Tidligere registeringer fra Harald Misund (upubl. data): *1958: mange par før vannstandssenkningen, 1960: 2 par, hekking uviss fordi vannstanden ble senket 1,5 m, 1961: 3 eks sett, 1963: 2 par og 1 eks. 1964: 2 par, 1965: 1 par, 1967: 0 par. Alle fundne reir ble ødelagt av bølger … uvisst om de kan ha hatt suksess senere på sesongen.*

Litlvatnet, Strandåvassbotn, Kjerringøy
Ingen horndykkere observert hverken i 2013 eller 2018. Lite/middels egnet hekkebiotop. Harald Misund registrerte ikke horndykker ved lokaliteten ved sine to – tre besøk.

Storvatnet, Strandåvassbotn, Kjerringøy
Ingen horndykkere observert hverken i 2013 eller 2018. Lite/middels egnet hekkebiotop. Arten skal imidlertid ha hekket i Strandåvassbotn naturreservat tidligere (Jan Wasmuth pers. med.). Harald Misund observerte ikke horndykker her på sine to – tre besøk.

Husvatn, Festvåg
Ingen horndykkere observert hverken i 2013 eller 2018. Av våtmarksfugl ble det observert en spillende enkeltbekkasin i 2018.

Svartvatnet, Festvåg
Ingen horndykkere observert hverken i 2013 eller 2018. Lite egnet hekkeplass.

Nordlivatnet, Festvåg
Ingen horndykkere observert hverken i 2013 eller 2018. Lite egnet hekkeplass.

Ingen horndykkere ble observert i Strandåvassbotn naturreservat og Strandå/Os landskapsvernområde i 2018. Foto: Martin Eggen

En av de mest betydningsfulle lokalitetene for horndykker i Bodø er Litlvatnet ved Oldereid. Minst 3-4 par hekket her i 2018. Foto: Martin Eggen

Møllevatnet, Festvåg

Møllevatnet og de små tjønna rundt er lite egnet som hekkeplass for horndykkere, og ingen individer av arten ble observert hverken i 2013 eller 2018.

Vågøyvatnet

Lokaliteten ble kun kartlagt i 2013, da ingen horndykkere ble observert. Lokaliteten ser imidlertid ut til å ha vært en regelmessig eller fast hekkeplass på 1950- og 1960-tallet, jf. upubl. data fra Harald Misund: *1957: 1 par, 1958: 1 par med 3 oppvoksende unger, 1959: 1 par, ingen unger, 1960: 1 par midt i mai, forsvandt antagelig, 1961: ingen data, 1962: gammelt reir funnet 1963, 1963: 2 par, oppgitt hekking, 1964: 1 par med 4 oppvoksende unger, 1965: 2 par og 1 oppvoksende unge; par nr. 2 flyttet antagelig videre til Osan sist i juni.*

Også Nyvatn Nyvatnet (Nyvatnet referer til den forlengelsen av vatnet til utløpsdemninga i Vågøyvatnet, Harald Misund pers. med.) var tidligere en fast hekkeplass for horndykker. Harald Misunds upubl. registreringer gir følgende informasjon: *Skiftende vannstand. Antagelig ingen <1957. 1958: 3 hekkepar med 2 + 3 oppvoksende unger, 1959: 3 par og 1 eks, 1+3 oppvoksende unger. 1960: 6 par 15.5, senere 4 par + 1 eks, 3 unger flyttet over til Vågøyvann pga uttørkning. 1961: 1 par + 1 hunn, 1962: ingen observasjoner, 1963: 1 par, resultat ukjent + 1 par som senere flyttet til Vågøyvann og muligens videre til Osan. 1964: 2 par med 1 + et ukjent antall oppvoksende unger. 1965: 5 par med 3 + 3 + 3 oppvoksende unger; et av parene flyttet antagelig videre til Osan. 1966: 2 par, 1967: 1 par, forlot Vågøyvatnet og flyttet kanskje til Osan pga. uttørking. 1968: lav vandstand og ingen horndykkere.*

De mange registreringene ved vatnet gir grunn til å følge opp denne lokaliteten i senere undesøkelser.

Osan, Soløyvatnet

Osan er en av de viktigste lokalitetene for horndykker i Bodø. Det ble påvist 3 par her både i 2013 og 2018. Ved befaringen i 2018 ble ett par sett inne i vegetasjonen, mens enslige fugler ble sett henholdsvis nord og sør i bukta. Høyere antall horndykkere er observert her flere ganger i nyere tid. Den 6. mai 2018 observerte bl.a. Magnhild Johansen hele 13 ind. her. Interessant er også registeringen av 12 ind. den 14. mai 2016 (observert av Elisabeth Bråten og Hans Olsvik). Høye tall i Osan kan tyde på at stedet fungerer som oppholdssted og rasteområde for fugler fra andre hekkeplasser i Bodømarka, og kanskje andre steder i Soløyvatnet.

Horndykker hekket i Osan også på 1950- og 1960-tallet, med tilsvarende eller noe høyere bestand enn i dag. Gjengivelse av upubl. data fra Harald Misund: *1958: 3 par, avkastning dårlig dokumentert, 1959: 4 par, 1960: antagelig 3 par, 1961: 2 eller 3 par, 1962: ingen data, men 3 gamle reir funnet i 1963, 1963: 4 par, 1964: i mai 8 par, men til sist bare 4 par og 1 eks, 1965: 3 + et innflyttet par fra Vågøyvatn-området, 1966: 5 par, 1967: 8 par, men 2 forsvandt men kan ha hekket andre steder i Soløyvannet. Hekkeforsøk på Svartnes 1964, 1966 og 1967. Generelt mye eggplyndring, omlegging og flytting av territorier, og noen fugl omkommet i garn. Meget lav hekkesucces men ikke grunnlag for presis oppgjørelse av antall oppvokste unger i de enkelte år (man sikkert meget få).*

De problemstillingene Misund nevner er i høyeste grad aktuelle også i dag. Bukta er omkranset av tett hyttebebyggelse, og mange tar båtene sine ut i vannene fra Osan. Det er også laget stier ut i vegetasjonen for å komme til båtene, bl.a. vha. paller og planker. Det er uvisst om det settes garn i områdene horndykkerne hekker og driver næringssøk, og evt. hvilket omfanget dette har.

Osan helt nordvest i Soløyvatnet er et rikt våtmarksområde relativt nært Bodø by. En rekke fritidsboliger ligger rundt bukta. Foto: Martin Eggen

Myrneset/utløp til Breiva, Soløyvatnet

Der Soløyvatnet munner ut i elva Breiva (sørøst i vannet) er det flere attraktive bukter, både i selve Soløyvatnet og i forkant av demning («Breivademningen») lenger ned i vassdraget. Her hekker det enkelte år enslige par med horndykker, slik det gjorde i 2013. I 2018 var det ingen horndykkere her.

Upubl. data fra Harald Misund: *1957 1 par, 1958 1 par. Antagelig ingen par de følgende år, men mislykket hekkeforsøk igjen i 1965, 1966 og 1967. 2 par sett 1968. Noen av parrene kan ev. ha hekket i Osan. Alle reir plyndret eller tapt pga. vannstandsendring.* Misund nevner også hekking av ett par i Breivademningen i 1964. Ved selve innløpet til Breiva er det nå tilrettelagt for friluftsliv (bålplass, kajakkoppstilling osv.).

Tussvatnet

I 2013 ble det observert to par med horndykkere i Tussvatnet. Den 14. mai 2016 ble 4 ind. sett (av Christian Stoltz). Også i 2017 var det to par her, og en unge vokste opp (Harald Misund pers. med.). I 2018 var det ett par i bukta helt nord i vatnet. De lå inne i den sparsommelige vegetasjonen, men reir ble ikke observert. Harald Misund (pers. med.) opplyser at det ikke ble gjennomført vellykket hekking her i 2018.

Det er tilrettelagt med gapahuk og bålplass i sør, mens det nær bukta i nord også er bålplass utenfor huset som befinner seg her. Denne bålplassen var tydelig i bruk, da det var en del søppel og brent plast der. Ved besøket ved Tussvatnet 29. mai 2018 kom det to ungdommer (rundt 18 år) med bil inn

til sistnevnte sted, og begge hadde med seg gevær. De avfyrte noen voldsomt høylytte skudd rundt huset før de kjørte videre. Dette gjorde at en storlom ved lokaliteten tok til vingene. Hvordan horndykkerne reagerte ble ikke observert.

Froskevatnet

To par ble observert i Froskvatnet i 2013. I 2018 ble ett par observert her, og dette fikk frem én unge. Også i 2017 gjennomførte ett par vellykket hekking her, og fikk frem én unge (Harald Misund pers. med.). Upubl. data fra Harald Misund gir følgende informasjon: *1959: 1 par, succes uviss. 1960: 1 par, succes uviss. 1963: 0 par. 1965: 1 par, plyndret. 1966: 0 par. 1967: 1 par, uviss succes.*

Det er anlagt en bred og tilrettelagt sti ved hjelp av planker til vannet fra parkeringsplassen ved Arlia.

Vatnlia, Vatnvatn

I 2013 ble 4 par med horndykkere registrert her, mens det i 2018 ble sett ett par og en enslig fugl i bukta i sørvest (på sørsiden av veien) og en enslig fugl i bukta i nordøst (nordsiden av veien). Totalt regnes dette som tre par.

Noen historiske upubl. data fra Harald Misund: *1957: 12 par, 1958: 10 par, 1959: 12 par, 1960: minst 8 par, 1961: 5 par fastslått men sikkert flere, 1962: ingen data, 1963: 4 par fastslått fra land men sikkert flere, 1964: 10 par, 1965: 7 par, 1966: 5 par, 1967: 5 par, 1968: minst 3 par sett (overfladisk sjekk), 1971: 6 par og 1 eks. Ingen tall på oppvokste unger.*

Bukta i sørvest er preget av kraftig gjengroing, og kan med fordel åpnes opp med flere innbuktninger og noe mindre vegetasjon. Det er en del hytter og båtliv i området.

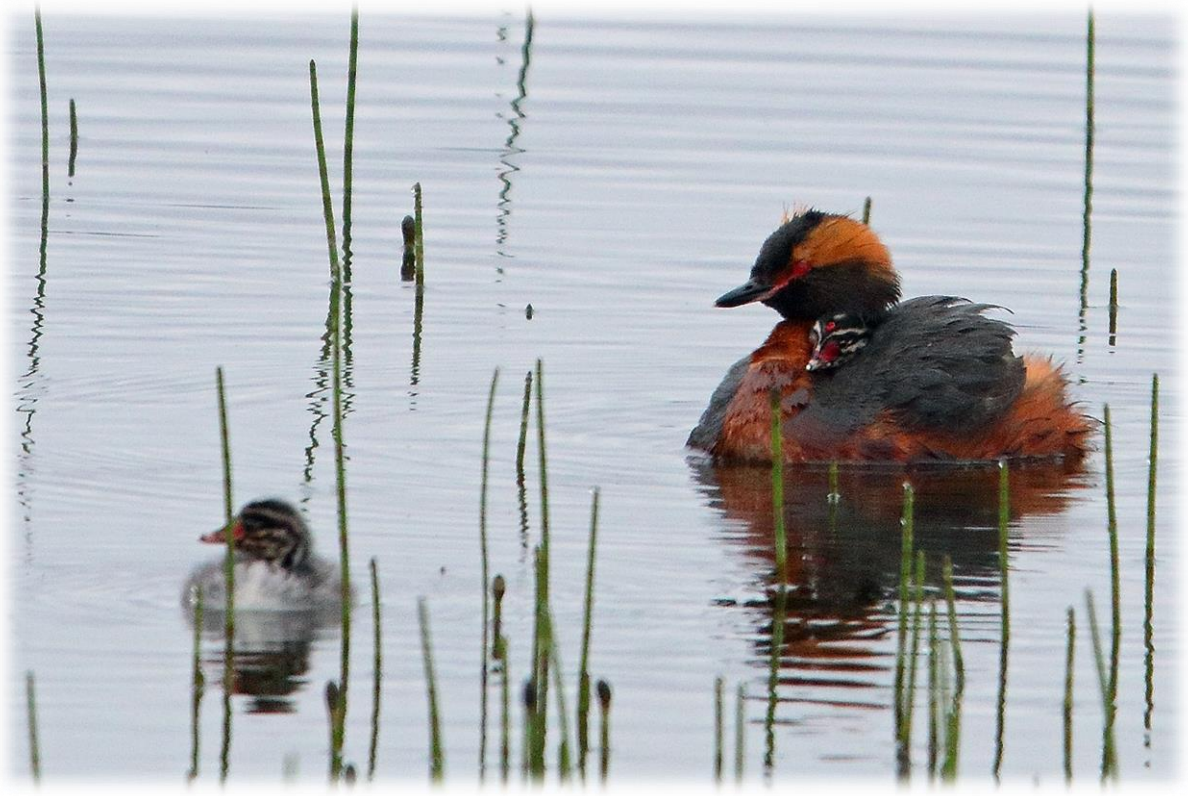

Vatnvatnet er en av de beste horndykkerlokalitetene i Bodø, og 3 – 4 par ble påvist her under kartleggingen av arten i kommunen i 2013 og 2018. Foto: Tor Egil Kvalnes

Pernilletjønna
Det ble sett én horndykker her ved besøk 31. mai 2018, og dette regnes som et par i denne sammenheng. Også i 2013 ble det sett et par her. Tallene fra Harald Misund med status for Vatnlia (over) inkluderer sannsynligvis også Pernilletjønna, som nå fremstår som en isolert del fra Vatnvatnet pga. tilvekst av vegetasjon.

Kristivatnet
Vannet ble undersøkt i 2013, og det ble da ikke funnet horndykker her. På grunn av tidspress ble ikke vannet undersøkt i 2018. Siden dette tidligere har vært en lokalitet med horndykkere, bør det sjekkes opp i fremtiden, og forvaltningen bør være oppmerksom på muligheten for hekkende horndykker her. Upubl. data fra Harald Misund: *Enkelt par 1959, 1962, 1963, 1964, 1965 og 1967. 1966 ?. 1969: 2 par*.

Klubbvatnet
Undersøkt i 2013 uten at horndykkere ble funnet.

Tranmyran
Undersøkt i 2013. Vurdert uegnet for horndykkere.

Svemyra
Undersøkt i 2013 uten at horndykkere ble funnet. Magnhild Johansens vurdering av Tranmyran og Svemyra var den gang: - *Noen tjern er inntegnet på kartet, men de er ikke mer enn knedjupe myrpytter. Kanskje er de ikke engang permanente. Hørte en nervøs rødstilk utpå Svemyra*.

Sjurnakkvatnet
Undersøkt i 2013. Ingen vannfugler sett utover ei gluttsnipe. Et tjønn nordøst for Sjurnakkvatnet ble også undersøkt, med negativt resultat mht. horndykker. Her var det en del vegetasjon rundt kantene, men liten vannflate.

Ersviksvatnet
Undersøkt i 2013, uten at det ble sett horndykkere. Magnhild Johansen hadde besøkt Ersvikvatnet med uregelmessige mellomrom de foregående tre – fire årene uten å ha sett horndykker ved vatnet. Det var en liten hekkekoloni med fiskemåker her i 2013.

Seinesvatnet, Straumøya
Ingen observasjoner av horndykker hverken i 2013 eller 2018. I 2016 ble et horndykkerpar med reir sett her 7. juni (av Martin Eggen og Beathe Dømbe).

Horndykkeren ser ikke ut til å ha vært tallrik ved vannet tidligere, men den har hekket nå og da. Harald Misund nevner en del funn (upubl. data): *1961: 1 par, 1963: 1 par, 1964: 1 par med 1 oppvoksende unge, 1967: 1 par, 1968: ingen, 1969: minst 1 par og 1 stor unge.*

Gangvatnet, Straumøya
Horndykker ikke observert i 2013 eller 2018. Arten ser ut til å ha hatt en marginal forekomst her også tidligere. Harald Misund fant enkelt fugler her (upubl. data): *1959: 2 par, 1 fugl døde, 1965: 1 par, 1967: ingen sett, 1968: ingen sett.*

Langvatnet, Straumøya
Ikke observert i 2013 eller 2018.

Husvatnet, Seivåg
Horndykker ikke observert i 2013 eller 2018. Arten skal ha hekket her regelmessig tidligere. Harald

Misund fant arten hekkende flere ganger (upubl. data): *1961: 1 par, 1963: 1 par, 1965: 2 par, 1967: 0, 1968: 2 par.*

Durmålsvatnet, Seivåg
Horndykker ikke observert i 2013 eller 2018. Arten ser ut til å ha hekket her tidligere, og vannet bør kunne være attraktivt for arten. Det er kantvegetasjon rundt hele vannet. Harald Misund har notert seg flere hekkefunn noen tiår tilbake i tid (upubl. data): *1961: 1 par, 1963: 1 par, 1965: 1 par og 1 oppvokst unge, 1967: 1 eks. sett.*

Middagsvatnet, Seivåg
Horndykker ikke observert i 2013 eller 2018.

Djupvatnet, Valnes
Horndykker ikke observert i 2013 eller 2018.

Lomtjønna, Valnes
Horndykker ikke observert i 2013 eller 2018.

Nervatnet, Valnesvatnet
Horndykker ikke observert i 2013 eller 2018. Harald Misund kjenner ikke til hekkeforekomster av horndykker i eller ved Valnesvatnet, selv om den har blitt sett (pers. med.).

Middagsvatnet ligger like ved alpinbakken i området Vestvatn, og er en av de sikreste lokalitetene for horndykker i Bodø. To par horndykker hekket her både i 2013 og 2018. Foto: Martin Eggen

Litlvatnet, Valnes
Horndykker ikke observert i 2013 eller 2018.

Børvatnet
Ikke observert i 2013. Ikke sjekket i 2018 da det regnes for å være relativt uegnet.

Åselivatnet
Ikke observert i 2013. Ikke sjekket i 2018 da det regnes for å være relativt uegnet.

Osvatnet, Osan
Harald Misund oppgir Osvatnet øst for Fjell den mest aktuelle lokaliteten (pers. med.). Her har Misund observert arten ved et par anledninger tidligere, men mener det er for mye forstyrrelser forbundet med hytte- og båtliv i området til at arten kan hekke der.

Langvatnet, Valnes
Horndykker ikke observert i 2013 eller 2018.

Litlvatnet, Oldereid
Vannet ble undersøkt 31. mai og 1. juni 2018, da det ble observert to rugende horndykkere, i tillegg til 5 enkeltindivider. Dette ble vurdert til å være 3 – 4 par. Den 21. mai 2018 ble det sett hele 10 horndykkere her (av Atle Ivar Olsen og Magnhild Johansen). I 2013 ble det påvist 2 par ved lokaliteten. Det er svært tett vegetasjon i deler av dette vannet.

Oldereidvatnet
Det ble sett ett rugende individ og tre enkeltindivider her 31 mai – 1. juni 2018. Dette ble vurdert som 2 – 3 par. Hele 10 ind. ble observert 21. mai samme år (av Atle Ivar Olsen og Magnhild Johansen). Under tellingen i 2013 ble det registrert 2 par ved lokaliteten.

Skarsvatnet
Horndykker ikke observert i 2013 eller 2018. Arten er registrert på lokaliteten flere ganger i hekketiden de siste tiårene, men flesteparten av observasjonene er fra tidlig i sesongen, og ingen hekkefunn foreligger. Buktene i sørvest og nordøst er tilsynelatende gunstige hekkeplasser for arten, men kanskje er nokså sterkt variabel vannstand en negativ faktor i Skarsvatnet. To horndykkere (par) skal ha druknet i garn ved Loddvatnet rundt 2005 (Håvard Eggen pers. med.).

Middagsvatnet, Vestvatn
To par ble observert i 2018, både 21. mai og 1. juni. Parene holdt seg i hver sin ende av vannet, dvs. i sør og i nord. Samme antall par ble notert i 2013.

Loddvatnet, Vestvatn
To par holdt til ved vannet 31. mai 2018, inkl. en fugl på reir. Den 21. mai ble det også sett en fugl på reir, men da 5 ind. i tillegg (Atle Ivar Olsen og Magnhild Johansen pers. med.). Hekkebestanden ser ut til å ha variert mellom ett og to par de siste årene, men seks horndykkere ble sett 3. juni 2012 (Thor Edgar Kristiansen).

Loddvatnet har tradisjonelt vært en av de beste fuglelokalitetene i Salten, med to eller flere par horndykkere. Vatnet er vernet som Loddvatnet naturreservat. Foto: Martin Eggen

Innervatn, Vestvatn
Horndykker ikke observert i 2013 eller i 2018.

Kistvatnet
Horndykker ikke observert i 2018, men ett par hekket i 2013. Det har hekket ett par her mer eller mindre årlig siden 1990 (egne obs.).

Kykkelvatn
Horndykker ikke observert i 2013 eller 2018. Østlige deler av vannet har en del vegetasjon (og lite forstyrrelser), og bør kunne være egnet som hekkeområde for horndykker.

Svartvatnet
Horndykker ikke observert i 2013 eller 2018. Lite vegetasjon langs kantene.

Olavatn
Horndykker ikke observert i 2013. Ikke undersøkt i 2018.

Langvatnet, Ørnheia
Horndykker ikke observert i 2013. Da vurdert som en lite gunstig hekkeplass. Vannet ble ikke besøkt i 2018.

Tjønn ved jernbanen i østkanten av Mjønes
Det vestligste og største av de tre tjønna i området ble besøkt i 2013. Magnhild Johansen skrev da*: Fine små strandenger med starr, ikke siv i vannet så vidt jeg kunne se – så ikke østenden. Veldig grunt. Hadde ikke lyst til å gå noe særlig rundt kantene, for det var et yrende fugleliv der. Ingen horndykkere*.

DISKUSJON

Bestand og fordeling i Bodø kommune

Jon Fjeldså mente at bestanden på 1960-tallet, i det som den gang het Bodin kommune, var på minst 21 – 22 par, fordelt på 13 lokaliteter. I tillegg fant han fire lokaliteter med horndykker på Kjerringøy og syv i gamle Skjerstad kommune (Haftorn 1971). Dette gir m.a.o. totalt 24 lokaliteter med horndykker i det som er dagens Bodø kommune. I publikasjonen «Forekomst av fugl i vann og våtmarksområder i Salten, Ofoten, Vesterålen og Lofoten» (Fjeldså 1980), skriver forfatteren at horndykkeren er blant de tallrikeste vannfuglene i lavlandet i denne regionen. Her skriver han at den finnes i 18 vann i Bodø (23 – 32 par) og i seks vann i Skjerstad (ca. 15 par). Vi ser at oppgitt antall lokaliteter er det samme i begge publikasjonene. Sammenligner man dette med dagens situasjon er antall lokaliteter mer enn halvert (ca. 10 lokaliteter i bruk), selv når man legger inn en feilmargin på ulike tellemåter på lokalitetene.

Jon Fjeldså oppga altså bestanden i dagens Bodø kommune til å ligge i intervallet 38- 47 par. Et nyere estimat basert på tellinger i 2013 og 2018 er 20 – 25 par.

Trusler mot horndykker

Flere ting kan påvirke hekkebestanden av horndykker negativt. Fjeldså (1973) angir flere ulike årsaker til tap av egg/unger hos horndykker i Norge, inkl. reirplyndring (21 %), vannstandsendring (7 %) og ungedød i første leveuke. I undersøkelsene til Fjeldså fikk et horndykkerpar i gjennomsnitt 1,6 unger på vingene. Iflg. Verdens naturvernunion (IUCN) er hovedtruslene mot arten menneskelig forstyrrelse, skogshogst rundt vann der arten hekker (med hydrologiske følger som fører til færre invertebrater, som er viktig føde), skiftende vannføringer i vassdrag og utsetting av fisk (regnbueørret nevnes spesielt) (BirdLife International 2015b). Arten drukner også i garn, og er utsatt for oljesøl og annen forurensning på sine overvintringsplasser. IUCN nevner også overgjødsling, økt humusinnhold i vannet og gjengroing som trusler som gjør seg gjeldende på lengre sikt (BirdLife International 2015b).

Handlingsplanen for horndykker nevner en rekke trusler mot horndykkerbestanden i Norge, og rangerer 1) utsetting og spredning av fisk, 2) predasjon fra mink og 3) predasjon fra kråke- og rovfugler som de truslene med høyest påvirkning (Direktoratet for naturforvaltning 2009). Senere studier i Troms har imidlertid avdekket at predasjon fra mink er et mindre problem enn det som antas i handlingsplanen, men at predasjon fra kråke og kanskje også klimatiske faktorer kan være av større betydning (Stien & Ims 2015, Stien mfl. 2016).

Handlingsplanen har også en del forslag til tiltak for horndykkere. Blant disse er restaurering ved revegetering av kantsoner med siv og kratt i områder hvor dette har forsvunnet. Masseuttak for å øke det permanente vannspeilet i hekkevann som er i ferd med å gro igjen pga. overgjødsling foreslås også (Direktoratet for naturforvaltning 2009)

Kartleggingen av horndykker i Bodø i 2013 og 2018 viser at arten har blitt betydelig mer fåtallig nå enn den var for en del tiår tilbake. Årsakene til tilbakegangen er i stor grad ukjente. Foto: Oddvar Heggøy

Trusler i Bodø

Det er utenfor dette notatets fokusområde å gjøre en grundig vurdering av årsakene til tilbakegangen i horndykkerbestanden ved de ulike hekkelokalitetene i Bodø kommune. I gjennomgangen av lokaliteter er det listet opp en del momenter man bør være oppmerksom på, hovedsakelig knyttet til tilrettelegging for friluftsliv og forstyrrelser ved viktige lokaliteter, mulig negativ påvirkning som følge av garnfiske, samt gjengroing. Alle disse er faktorer som forvaltningen kan se nærmere på i oppfølging av lokalitetene i Bodø. Siden det er et forholdsvis lavt antall lokaliteter involvert, kan man gjennomføre målrettede tiltak på hver enkelt lokalitet. Det er også viktig å følge med på hydrologiske forhold, samt hindre spredning av fisk/nye fisketyper til vannene der arten hekker.

TAKK

Vi vil takke Fylkesmannen i Nordland og Fylkesmannen i Troms for økonomisk støtte til prosjektet. Takk også til Harald Misund og Jon Fjeldså for tilgang til eldre observasjonsnotater og rapporter.

REFERANSER

BirdLife International. 2015a. European Red List of Birds. Office for official publications of the European Communities, Luxembourg.

BirdLife International 2015b. *Podiceps auritus*. The IUCN Red List of Threatened Species 2015. Tilgjengelig fra: http://www.iucnredlist.org/details/22696606/1, nedlastet: 18 July 2018.

Breiehagen, T. & Furuseth, P. 2017. Horndykker *(Podiceps auritus)* i Buskerud 2016. Rapport fra Naturvernforbundet i Buskerud og Fylkesmannen i Buskerud. 10 s.

Direktoratet for naturforvaltning 2009. Handlingsplan for horndykker *Podiceps auritus*. Rapport 2009-7. 32 s.

Fjeldså, J. 1973. Territory and the regulation of population density and recruitment in the horned grebe *Podiceps auritus arcticus* Boje, 1822. *Vidensk. Meddr. Dansk Naturh. Foren.* 136: 117–189.

Fjeldså, J. 1980. Forekomst av fugl i vann og våtmarksområder i Salten, Ofoten, Vesterålen og Lofoten. Tromura, Tromsø mMuseums rapportserie. Naturvitenskap Nr. 4.

Fjeldså. J. 1994. Horndykker *Podiceps auritus*. S. 38 i: Gjershaug, J. O., Thingstad, P.G., Eldøy, S. & Byrkjeland, S. (red.) *Norsk fugleatlas*. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu.

Hafstad, I. & Østerås, T.R. 2011. Status for horndykker *Podiceps auritus* i Nord-Trøndelag 2010. Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, Miljøvernavdelingen. Rapport 1-2011. 16 s.

Haftorn, S. 1971. Norges Fugler. Universitetsforlaget, Oslo.

Hanssen, S.A., Frivoll, V., Strann, K.-B. og Heggås, J. 2017. Overvåking av hekkende horndykker i Troms 2016. NINA Kortrapport 60. 18 s.

Heggøy, O. 2017. Fire nye IBAer utpekt i Nord-Norge. Tilgjengelig fra: http://www.birdlife.no/prosjekter/nyheter/?id=1848, nedlastet: 18.07.2018.

Kroglund, R.T. & Østnes, J.E. 2016. Bestandsutvikling for horndykker (*Podiceps auritus*) i Nord-Trøndelag. En oppfølging av den nasjonale handlingsplanen. FoU-rapport nr. 1. 21 s.

Kålås, J.A., Dale, S., Gjershaug, J.O., Husby, M., Lislevand, T., Strann, K.-B. & Strøm, H. 2015. Fugler (Aves). S. 67-70 i: Henriksen, S. & Hilmo, O. (red.) *Norsk rødliste for arter 2015*. Artsdatabanken, Norge.

NOF Lofoten lokallag 2017. Kartlegging av horndykkere i Vestvågøy i 2017. Rapport fra NOF Lofoten lokallag. 4 s.

Shimmings, P. & Øien, I.J. 2015. Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2. 268 s.

Stien, J. & Ims, R.A. 2015. Management decisions and knowledge gaps: learning by doing in a case of a declining population of Slavonian grebe *Podiceps auritus*. *Wildlife Biology* 21: 44–50.

Stien, J., Strann, K.-B., Jepsen, J.U., Frivoll, V. & Ims, R.A. 2016. Breeding persistence of Slavonian grebe (*Podiceps auritus*) at long-term monitoring sites: predictors of a steep decline at the northern European range limit. *Journal of Ornithology* 157: 75–84.

Strann, K.-B., Frivoll, V., Heggås, J. & Hagtvedt, M. 2014. Overvåking av hekkende horndykker i Troms 2013. NINA Minirapport 485. 19 s.